

ПІДВИЩЕННЯ МОВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ-ІНОЗЕМЦІВ ЗА ДОПОМОГОЮ НЕТРАДИЦІЙНИХ ПІДХОДІВ ДО ВИКОРИСТАННЯ ПИСЬМОВИХ ВИДІВ РОБІТ

Автори статті розглядають питання ролі письма під час навчання студентів-іноземців російської мови. Розкривають необхідність використання різноманітних мовних вправ, диктантів, творчих робіт тощо.

Ключові слова: *російська мова, письмо, студенти-іноземці, комунікативні навички та вміння.*

Авторы статьи рассматривают вопросы роли письма в обучении студентов-иностранцев русскому языку. Раскрывают необходимость использования различных языковых упражнений, диктантов, творческих работ и т.п.

Ключевые слова: *русский язык, письмо, студенты-иностранцы, коммуникативные навыки и умения.*

The authors of the article consider the questions of the role of writing in the Russian language training process of foreign students. They open the necessity to use various language exercises, dictations, creative works, etc..

Key words: *Russian language, writing, foreign students, communicative skills and habits.*

Становлення в Україні нової системи освіти вимагає суттєвих змін у розвитку педагогічної науки та практики. Сучасна освіта переживає період інтенсивних пошуків, еволюцію багатьох наукових понять. Її головним завданням є озброєння методологією творчої діяльності, а науковими засадами виступають психологія творчої інноваційної діяльності і технологія творчості.

Проблему навчання студентів-іноземців слід розуміти ширше, ніж просто навчання нерідною мовою, коли неможливо обмежитися підходом лише з позиції навчання мови. Справа у тому, що останній виступає і як засіб комунікації, і як засіб навчально-пізнавальної діяльності.

Письмо у методичному плані тривалий час вважалося «попелюшкою методики» і було майже повністю усунуте із процесу навчання, що, на думку Є.І. Пасова, було стратегічним прорахунком [3]. В останні роки роль письма в навчанні іноземній мові поступово підвищується, і, у певному сенсі, письмо починають розглядати як резерв у підвищенні ефективності навчання іноземній мові. Не можна не враховувати й практичну значимість письмового мовного спілкування у світлі сучасних засобів комунікації, таких як електронна пошта, Інтернет тощо. В останньому випадку письмо як вид мовного спілкування розвивається на підставі тільки автентичного матеріалу. Подальше навчання студентів-іноземців, магістрантів, аспірантів припускає вміння виконувати записи російською мовою, відповідати на питання, писати конспекти, коротку або розгорнуту авто-

біографію, писати особисті або ділові листи, уживаючи потрібну форму мовного етикету носіїв мови, у тому числі й форму ділового етикету.

Письмо і письмова мова в методиці навчання іноземній мові виступають не тільки як засіб навчання, але найбільшою мірою як мета навчання іноземній мові. Письмо – це технічний компонент письмової мови. Письмова мова поряд з говорінням є так званним продуктивним (експресивним) видом мовної діяльності й виражається у фіксації певного змісту графічними знаками. Психофізичним підґрунтям письмової мови є взаємодія рухового, зорового й слухо-мовномоторного аналізаторів. Опора на всі аналізатори в навчанні дає значно більший ефект. За даними психологів, почутий матеріал засвоюється на 10%, побачений – на 20%, почутий і побачений – на 30%, записаний – на 50%, при проговорюванні – на 70%, при навчанні іншого – на 90%. Психологи вважають, що базою письмової мови є усне мовлення. І говоріння, і письмо можна простежити від задуму (що говорити) до добору необхідних засобів (які необхідні слова, як їх поєднати у висловленні) і до реалізації задуму засобами мови усно або письмово.

Як відомо, письмо тісно пов'язане із читанням. У їхній системі лежить одна графічна система мови. Під час письма йде кодування або зашифровка думки за допомогою графічних символів, при читанні – їхнє декодування або розшифровка.

Якщо правильно визначати мету навчання письму й письмовій мові, урахувати роль письма в розвитку інших умінь, використовувати вправи, що повністю відповідають цілі, виконувати ці вправи на певному етапі навчання, то усне мовлення поступово стає багатшим й логічнішим.

Допоміжну роль письмо виконує при формуванні граматичної навички, при виконанні письмових завдань від простого списування до завдань, які вимагають творчого підходу, що створює необхідні умови для запам'ятовування. Без опори на письмо студентам важко утримати в пам'яті лексичний й граматичний матеріал.

Вся система мовних і умовно-мовних вправ, що виконуються у писемній формі, належить до навчальної письмової мови. Письмові перекази, твори, творчі диктанти, складання планів і тез для повідомлення на задану тему, написання особистого або ділового листа, тобто письмові роботи на задану ситуацію, належать до комунікативної письмової мови. Іншими словами – це письмова мовна вправа з вивченої або суміжної теми розмовної практики.

Письмова мова розглядається як творче комунікативне вміння, що розкривається як здатність викласти в письмовій формі свої думки. Для цього треба володіти орфографічними й каліграфічними навичками, умінням композиційно побудувати й оформити в письмовому вигляді мовний добуток, складений у внутрішній мові, а також умінням підібрати адекватні лексичні й граматичні одиниці.

Навчання письмової мови включає різного роду мовні вправи: мовні вправи для навчання складанню письмового повідомлення; письмово-мовні вправи для роботи із друківаним текстом; письмово-мовні вправи, обумовлені процесом читання, аудіювання й усного спілкування.

Здатність викласти в письмовій мові свої думки іноземною мовою варто розвивати послідовно й постійно. Для рішення цього завдання існує низка вправ репродуктивно-продуктивного характеру. Вправи, запропоновані німецьким методистом Герхардом Нейнером [4], складені в певній послідовності від простого до складного, від репродукції до складання власної думки, позиції. Всі вправи виконуються письмово. Інтерес, на наш погляд, представляють, наприклад, такі завдання:

- відновіть початок і кінець історії;
- відновіть діалог по окремим «напрямно» репліках;
- змініть вид тексту (повідомлення на розмову, діалог на опис);
- неоднозначну ситуацію опишіть у різних текстах і діалогах;
- поясніть протиріччя між текстовою й ілюстративною інформацією;
- відповідайте на лист листом, телефонною розмовою, розмовою тощо;
- підберіть ключові слова, які допоможуть відтворити текст.

Істотно підвищити мовну компетенцію іноземних студентів допомагає використання на заняттях нетрадиційних диктантів. Це дозволяє в короткий термін повторити й систематизувати вивчений матеріал, а в деяких випадках – заповнити прогалини в знаннях. Робота над такими диктантами підвищує розумову активність студентів, орієнтує на самостійну роботу, привносить у навчальний процес творчий початок, що забезпечує стійкий інтерес до занять. Для викладача нетрадиційні диктанти гарні тим, що крім навчальної функції, вони виконують функцію контролюючу.

Як показав наш досвід, на заняттях з РЯІ як навчальні найбільш ефективні такі види диктантів: зоровий, на конструювання речень, відновний, творчий.

Використання наочного образу предмета (його картинки або фотографії) сприяє швидкому запам'ятовуванню назви. У методиці РЯІ давно підтверджено, що факти, які сприйняті зором, легше стають особистим досвідом студента, а пропускна здатність зорового каналу сприйняття вища, ніж слухового [Методика 1982, 26]. Під час зорового диктанту студент повинен згадати одночасно й звукову й графічну оболонку слова, а візуальний образ покликаний закріпити цей зв'язок. Плюси зорового диктанту полягають ще й у тому, що він може проходити як під контролем викладача, так і виконуватися студентом самостійно: досить пред'явити йому відповідний набір картинок або фотографій.

На всіх рівнях оволодіння мовою простим і доступним серед нетрадиційних диктантів залишається відновний диктант. Цей вид роботи корисно використовувати для повторення й перевірки будь-якої пройденої теми. Формулювання завдань відновного диктанту можуть бути найрізноманітнішими: від «вставте в речення підходящі за змістом слова» до «відтворіть текст за допомогою написаних на дошці слів». При створенні текстів для відновних диктантів ми прагнемо, щоб вони носили лінгвокраїнознавчий характер. Наприклад, після вивчення теми «Прикметник» студентам пропонується відновний диктант «Головні вулиці Києва» із завданням вставити на місці пропусків прикметники. Наведемо частину тексту: «Зараз ... студенти живуть у Києві. Це ... і ... місто. В Києві є кілька ... вулиць. Це вулиця Хрещатик, проспект Перемоги й вулиця Червоноармійська. Хрещатик – це ... вулиця в місті. Тут є ... головпоштамт, ... кінотеатр, ... магазини, ... фонтани. Проспект Перемоги – це ... проспект у місті. Тут розташовані ... університети, ... зоопарк, станції ... метро. Вулиця Червоноармійська – це одна з ... вулиць. Тут знаходяться ... магазини, ... університети, ... ресторани й кафе, ... палац «Україна».

Формувати навички продукування власного висловлення допомагають диктанти на конструювання. Під час їх виконання студенти вчаться знаходити потрібні мовні засоби для передачі певного змісту. На перших стадіях навчання РЯІ завдання може бути сформульоване в такий спосіб: «З'єднайте частини висловлення, обравши потрібний за змістом варіант».

Таким чином, нетрадиційні види диктантів мають низку переваг перед диктантами традиційними. По-перше, вони цікаві по своїй суті, що створює в аудиторії невимушену атмосферу, домогтися якої неможливо, якщо дати студентам звичайний диктант. По-друге, вони формують у студентів навички мовної компетенції, оскільки формулювання завдань змушує їх продуціювати власні висловлення. По-третє, використання нетрадиційних видів диктантів на заняттях сприяє розвитку творчого мислення студентів. Також цінність нетрадиційних видів диктантів полягає й у тому, що крім контролюючої функції, вони виконують функцію навчальну. За допомогою цих диктантів перевіряються знання учнів, проводиться самоконтроль, формуються вміння й навички мовної компетенції.

Для творчих письмових робіт можуть бути використані, як думає Г. Нейнер, лінгвокраїнознавчі тексти інформаційного характеру. Перед студентами, які навчаються, ставляться питання особистого характеру, наприклад: Яке значення має отримана інформація для мене? Чим відрізняється мій світ від світу мого однолітка в Україні? Чому існують ці розходження?

У сучасній методиці з навчання письму й письмовій мові іноземною мовою одержало поширення так зване «креативне письмо», під яким маються на увазі вправи продуктивного характеру різного ступеня складності, різноманітні за формою й за змістом, часто в ігровій формі. Використовуючи «креативне письмо» викладачі повинні чітко визначити конкретні питання: коли писати, скільки й з якою метою? чи зацікавить ця робота студентів? тощо.

Цінність цих вправ полягає у тому, що вони виконуються неодмінно в писемній формі, за змістом носять мовний творчий або напівтворчий характер, цікаві й захоплюючі як для студентів, так і для викладачів. Обіграються різні тексти, використовуються цікаві статті, колективно складаються веселі історії, пишуться листи на адресу вигаданих персонажів.

Не слід забувати три найважливіших умови при введенні на заняттях креативного письма: мета навчання, принципи, методи й прийоми навчання, а також навчальний контроль.

Таким чином, навчити фіксувати усне мовлення за допомогою сформованих навичок письмової мови – все це становить основні цілі навчання письму, що виконує до того ж допоміжну роль при навчанні читанню, усному мовленню, граматиці, лексиці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Практическая методика обучения русскому языку как иностранному / Под ред. А.Н. Шукина. М., 2003.
2. Шукин А.Н. Методика преподавания русского языка как иностранного: Учебное пособие для вузов. М., 2003.
3. Пассов Е.И. Беседы об уроке иностранного языка. – СПб., 1991.
4. Маслыко Е.А. Настольная книга преподавателя иностранного языка. – Минск, 2004.
5. Тер-Минасова С.Г. Язык и межкультурная коммуникация. – М., 2004.